

ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ УКРАЇНИ ЗА ПІДСУМКАМИ 2021 РОКУ

І. В. Ус, к. е. н., головний консультант відділу нових викликів центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

Досліджено тенденції зовнішньої торгівлі товарами України у 2021 р. Виокремлено динаміку експорту та імпорту як в товарному, так і географічному розрізі. Ключовий висновок: в основі збільшення вартісних надходжень від експорту лежить зростання цін, в той час, як фізичні обсяги експорту скоротилися.

Висновки

1. Вартісні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України в 2021 р. зросли на 36,7 %. Водночас фізичні обсяги зовнішньої торгівлі збільшилися лише на 2,5 %, але переважно за рахунок збільшення імпорту на 12,6 %. При цьому фізичні обсяги експорту України у 2021 році скоротилися на 1,5 %.
2. Показник скорочення фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України дисонує з прогнозованим СОТ зростанням світової торгівлі товарами за підсумками 2021 р. у розмірі 10,8 %.
3. Зберігається тенденція до нарощування негативного сальдо у зовнішній торгівлі товарами, яке у порівнянні до попереднього року зросло на 161 млн дол. США, як і тенденція низького рівня диверсифікації товарної номенклатури експорту.
4. Фізичні обсяги експорту товарів у 2021 році скоротились на 3 % порівняно з 2019 роком, що свідчить про повільне відновлення економіки України від наслідків пандемії. Очікуване зниження світових цін на окремі товари українського експорту справлятиме негативний вплив на стан національних товаровиробників, а відтак на економіку України в цілому.

Загальна тенденція

За підсумками 2021 р. вартісні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України зросли на 37,9 млрд дол. США (або на 36,7 %) у порівнянні з 2020 р. При цьому зростання по експорту (на 38,4 %) було більшим за зростання по імпорту (на 35,1 %). Попри таку динаміку, відбулось зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Якщо негативне

сальдо за підсумками 2020 р. становило 5,0 млрд дол. США, то за підсумками 2021 р. воно склало 5,2 млрд дол. США.

Значні обсяги зростання товарообігу у 2021 р. обумовлені ефектом бази рівняння, адже в 2020 р. одним з наслідків поширення коронавірусу стало запровадження обмежень більшістю країн, які призвели до скорочення торговельних операцій. В цьому контексті важливим є те, що за підсумками 2021 р. у порівнянні до 2019 р. товарообіг зріс на 28 %.

Зростання вартісних обсягів зовнішньої торгівлі України за 2021 р. відбулось на тлі порівняно незначного збільшення їх фізичних обсягів (на 2,5 %). Таким чином ситуація по динаміці фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України суттєво відрізняється від прогнозованого СОТ збільшення фізичних обсягів світової торгівлі товарами за підсумками 2021 р. (прогнозується, що зростання світової торгівлі товарами складе 10,8 % ¹).

Експорт

Експорт товарів за підсумками 2021 р. у порівнянні до 2020 р. зріс на 18,9 млрд дол. США і становив 68,1 млрд дол. США (*слайд 1*). Зростання експорту відбулось по всім секторам економіки, проте понад 80 % цього зростання було сформоване трьома секторами. Експорт металів та виробів з них зріс більш ніж на три чверті (на 76,6 %) або на 6,9 млрд дол. США, а мінеральних продуктів – на 59,7 % або на 2,9 млрд дол. США. В основі цього зростання було збільшення експорту залізної руди у перші три квартали 2021 р. у більш ніж два рази (на 104,3 %) у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. (з 2,9 млрд дол. США до 5,9 млрд дол. США). Проте у четвертому кварталі тенденція стрімко змінилась, наслідком чого стало скорочення експорту цієї товарної позиції у порівнянні з четвертим кварталом 2020 р. на 27,8 % (з 1,3 млрд дол. США до 960 млн дол. США).

Якщо зростання експорту по більшості секторів супроводжувалося нарощенням фізичних обсягів їх поставок на зовнішні ринки, то збільшення експорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції на 5,5 млрд дол. США (або на 24,9 %) відбулось попри скорочення їх фізичних обсягів на 6,6 %. Загальний фізичний обсяг експорту скоротився на 1,5 % у порівнянні до 2020 р. та на 3 % у порівнянні до 2019 р. **Збільшення надходжень від експорту товарів при скороченні їх фізичних обсягів пов'язане зі зростанням світових цін на провідні товари експорту України**, насамперед на залізну руду, метали, соняшникову олію та зернові (*слайд 2*). Враховуючи прогнози Світового банку щодо скорочення світових цін на окремі товари експорту України у 2022 р., наявність тенденції зменшення фізичних обсягів їх експорту створює ризики недотримання вартісних надходжень від експорту² (*слайд 3*).

Така динаміка за підсумками 2021 р. внесла певні зміни в товарну структуру експорту України (*слайд 4*). Якщо за підсумками 2020 р. частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції в товарній структурі експорту становила 45,1 %, то за підсумками 2021 р. вона скоротилась до 40,7 %. Водночас за вказаний період частка мінеральних продуктів зросла з 9,7 % до 11,2 %, а металів та виробів з них – з 18,4 % до 23,5 %. На ці три товарні групи припадає три чверті (75,4 %) від загального експорту товарів з України.

¹ Global trade rebound beats expectations but marked by regional divergences. URL: https://www.wto.org/english/news_e/pres21_e/pr889_e.htm

² Commodity markets. URL: <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>

Імпорт

Імпорт товарів за підсумками 2021 р. у порівнянні з 2020 р. збільшився на 19,1 млрд дол. США і становив 73,3 млрд дол. США. Значною мірою на зростання імпорту вплинуло збільшення Україною витрат на закупівлю паливно-енергетичних товарів (на 7 млрд дол. США або 87,6 %), машин, устаткування та транспорту (на 4,7 млрд дол. США або на 25,1 %), а також продукції хімічної промисловості (на 3,7 млрд дол. США або на 34,6 %). Зростання імпорту по іншим галузям було суттєво меншим, а імпорт мінеральних продуктів скоротився на 12,5 млн дол. США або на 1,9 %. Такі зміни не мали суттєвого впливу на товарну структуру імпорту України, провідну роль в якій відіграють машини, устаткування та транспорт (31,7 % від загального товарного імпорту), паливно-енергетичні товари (20,4 %) та продукція хімічної промисловості (19,9 %). На ці три товарні групи припадає 72 % від загального імпорту товарів до України (*слайд 4*).

На відміну від динаміки фізичних обсягів по експорту товарів, динаміка імпорту в 2021 р. продемонстрували зростання. За підсумками року фізичні обсяги імпорту у порівнянні до 2020 р. зросли на 12,6 % та фактично відновили обсяги, які були у 2019 р. (у порівнянні до цього року скорочення у 2021 р. склало 0,8 %). **Збереження тенденції до збільшення фізичних обсягів імпорту при зменшенні фізичного обсягу їх експорту та за умови скорочення світових цін з великою ймовірністю призведе до нарощування негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами України у 2022 році.**

Географічна структура

В географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 р. провідне місце займають країни ЄС. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. частка ЄС зросла з 39,6 % до 39,9 %. Збереженню провідного місця сприяло зростання вартісних обсягів товарообігу на 37,8 %. ЄС є найбільшим торговельним партнером України як в частині експорту товарів (39,3 % від загального експорту), так і в частині їх імпорту (40,4 % від загального імпорту)(*слайд 5*).

Зростання експорту товарів до країн ЄС відбувалось більшими темпами, ніж імпорту. За підсумками 2021 р. експорт збільшився майже вдвічі (на 49,3 % або на 8,8 млрд дол. США до 26,8 млрд дол. США), в той час як рівень зростання імпорту був помітно нижчим – 28,8 % (на 6,6 млрд дол. США до 29,6 млрд дол. США). В основі зростання експорту до ЄС лежало збільшення поставок промислових матеріалів (на 6,9 млрд дол. США або на 66,8 %) та споживчих товарів (на 345 млн дол. США або на 19,5 %). Якщо у першому кварталі 2021 р. спостерігалась тенденція до скорочення поставок до ЄС харчових продуктів та напоїв, то у наступних кварталах відбулось суттєве їх нарощування. Як наслідок, за підсумками 2021 р. експорт товарів цієї групи до ЄС зріс на 29,8 % або на 1,2 млрд дол. США. Збільшення імпорту з ЄС було зумовлене зростанням поставок до України промислових матеріалів (на 2 млрд дол. США, або 27,5 %), паливно-мастильних матеріалів (на 1,8 млрд дол. США або на 97,5 %), капітального (крім транспортного) обладнання та частин до нього (на 973 млн дол. США або на 21,1 %), а також транспортного обладнання та частин до нього (на 865 млн дол. США або на 30,7 %).

За підсумком 2021 р. частка країн ЄАЕС в товарообігу України порівняно з 2020 р. зросла з 12 % до 12,6 %. Як і торгівля з країнами ЄС, торгівля з країнами ЄАЕС продемонструвала зростання (на 43,7 % або на 5,4 млрд дол. США). Експорт товарів до країн ЄАЕС за підсумками 2021 р. зріс на 21,8 % або на 989 млн дол. США. Значною мірою це зростання було сформоване збільшенням на 39,7 % (або на 953 млн дол. США) експорту промислових матеріалів. Більш помітним було зростання імпорту товарів, яке становило 56,2 % або 4,4 млрд дол. США. Основу зростання імпорту склали більші на 2,9 млрд дол. США (або на 69,7 %) поставки до України з країн ЄАЕС паливно-мастильних матеріалів та збільшення поставок промислових матеріалів на 1,3 млрд дол. США (або на

53,4 %).

Товарообіг з Російською Федерацією зріс на 38,5 % або на 2,8 млрд дол. США. Динаміка зростання експорту (на 708 млн дол. США або на 26,2 %) поступалася динаміці зростання імпорту (на 2,1 млрд дол. США або на 45,9 %). В основі більших темпів нарощування імпорту, насамперед лежить зростання на 1,4 млрд дол. США (або на 54 %) поставок з цієї країни паливно-мастильних матеріалів. На товари цієї групи припадає 59,9 % імпорту України з Російської Федерації. Таким чином **імпорт паливно-мастильних матеріалів з Російської Федерації складає основу торгівлі України з нею.**

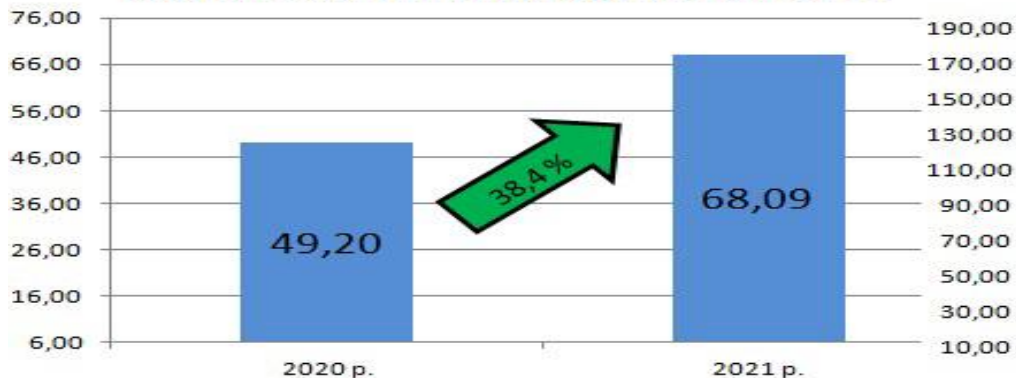
Обсяги торгівлі з іншими, крім ЄС та ЄАЕС, країнами за підсумками 2021 р. збільшились на 34,1 % або на 17,1 млрд дол. США. Зростання відбулось як по експорту товарів (на 9,1 млрд дол. США або на 33,9 %), так і по їх імпорту (на 8 млрд дол. США або на 34,3 %). Насамперед збільшився товарообіг з Китайською Народною Республікою на 23,2 % або на 3,6 млрд дол. США. Збільшення відбулось як по експорту товарів (на 12,6 % або на 0,9 млрд дол. США), так і по їх імпорту (на 32,3 % або на 2,7 млрд дол. США). Попри те, що динаміка зростання товарообігу з КНР менша за загальну динаміку, ця країна залишилась найбільшим торговельним партнером України серед окремо взятих країн з часткою у 13,4 %.

Також відбулось помітне зростання (на 2,5 млрд дол. США або на 52,2 %) товарообігу з Туреччиною (до 7,4 млрд дол. США). Насамперед за рахунок збільшення експорту (на 1,7 млрд дол. США або на 70 %) до 4,1 млрд дол. США. Таким чином в географічній структурі експорту товарів серед окремо взятих країн Туреччина стала четвертим партнером України за товарообігом, поступаючись Китаю (19 млрд дол. США), Польщі (10,2 млрд дол. США) та Російській Федерації (10,1 млрд дол. США).

Враховуючи, що за підсумками 2021 р. сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС та ЄАЕС було негативне (2,8 млрд дол. США та 6,8 млрд дол. США відповідно), позитивне сальдо у розмірі 4,5 млрд дол. США з іншими країнами є фактором, який сприяє частковій компенсації негативного сальдо у торгівлі товарами як з ЄС, так і ЄАЕС.

Динаміка вартісних і фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України у 2021 р.

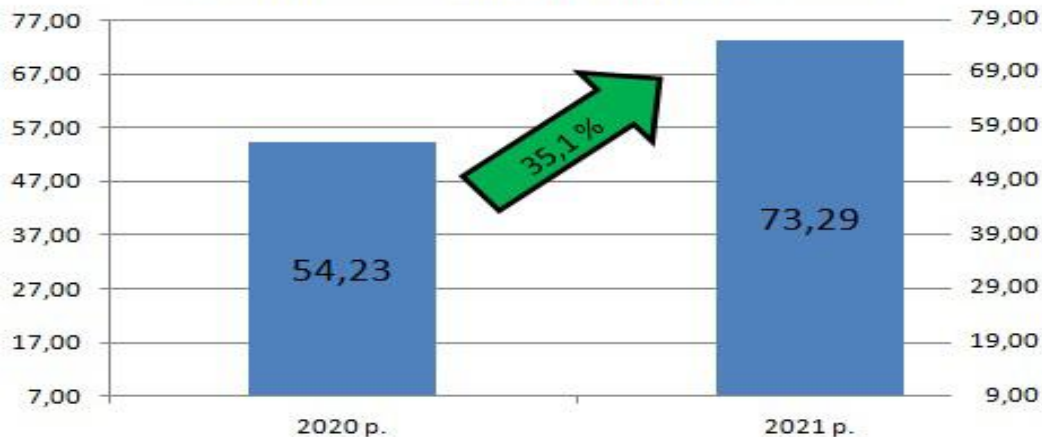
Вартісні обсяги експорту, млрд дол. США

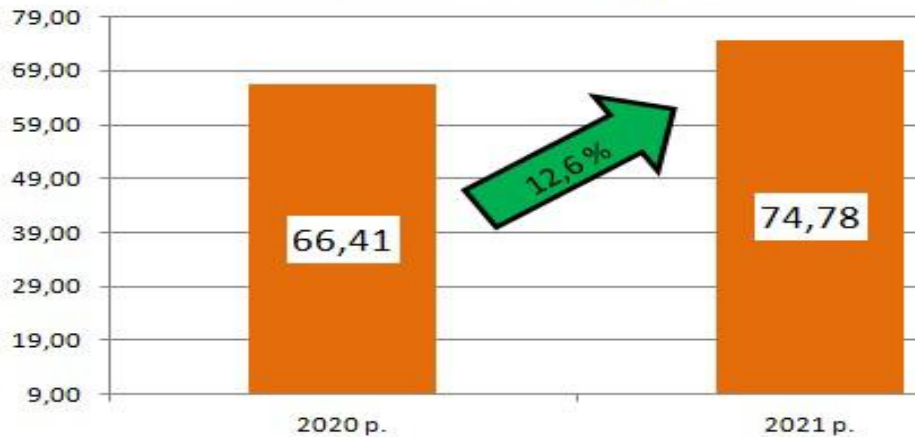
Фізичні обсяги експорту, млн тонн

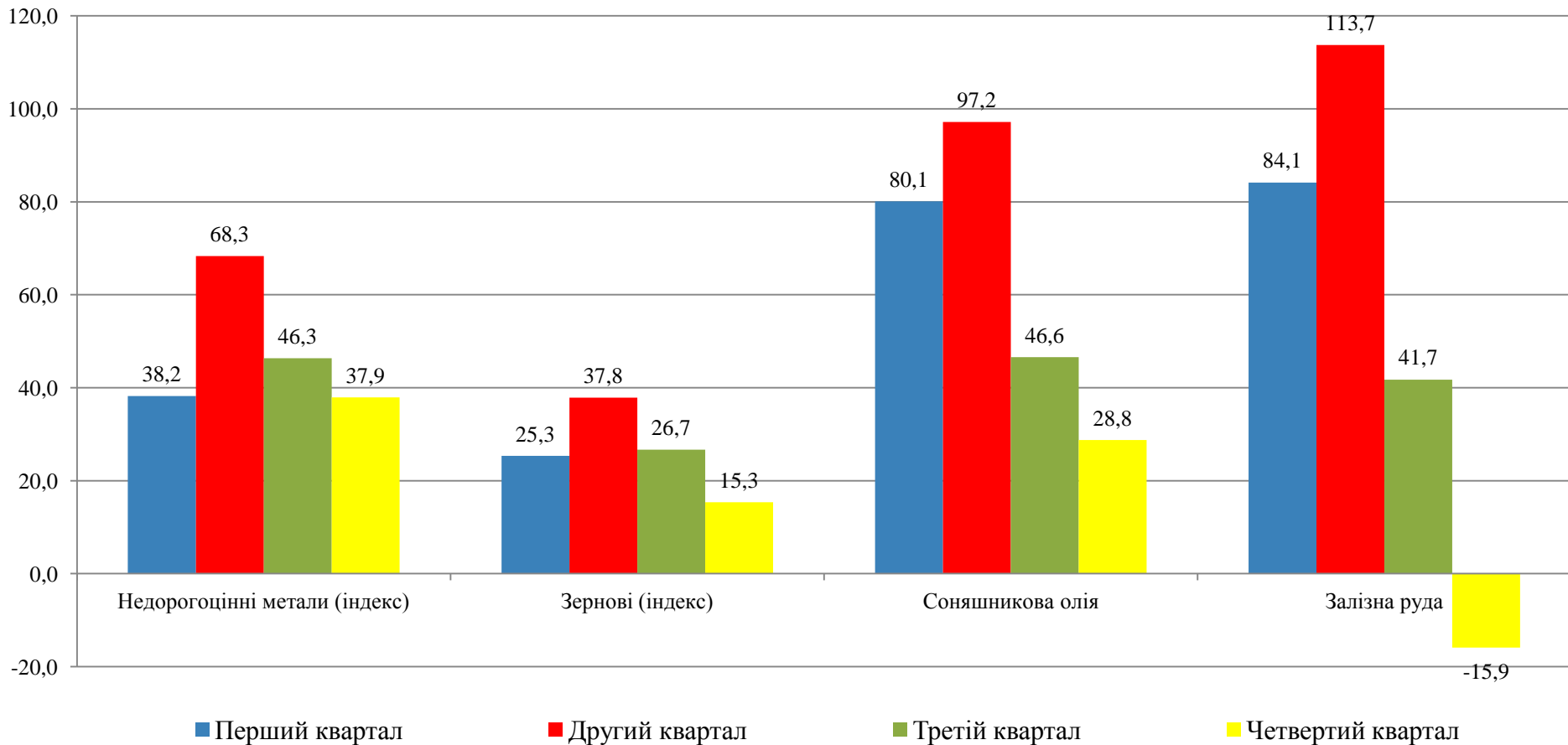
Вартісні обсяги імпорту, млрд дол. США

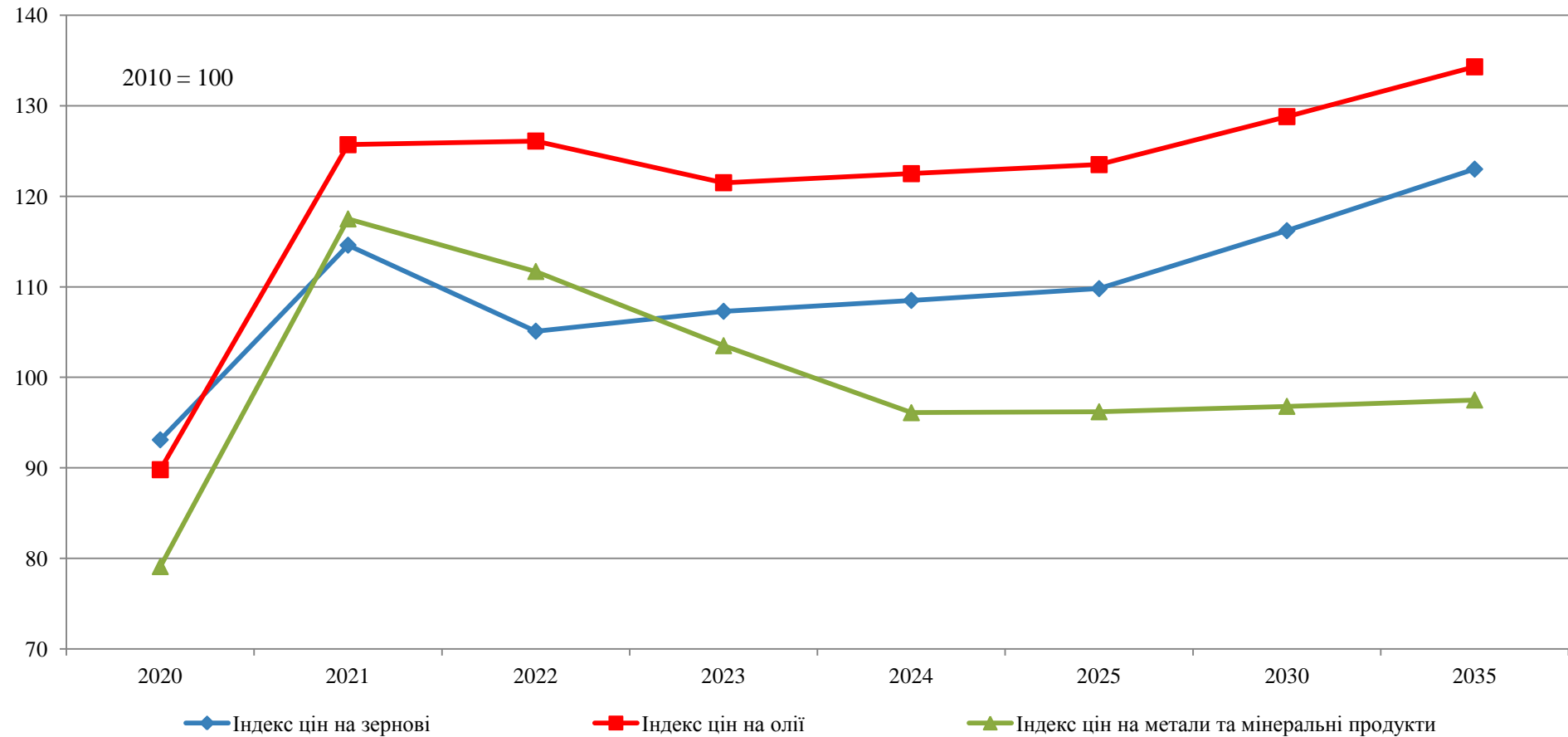
Фізичні обсяги імпорту, млн тонн

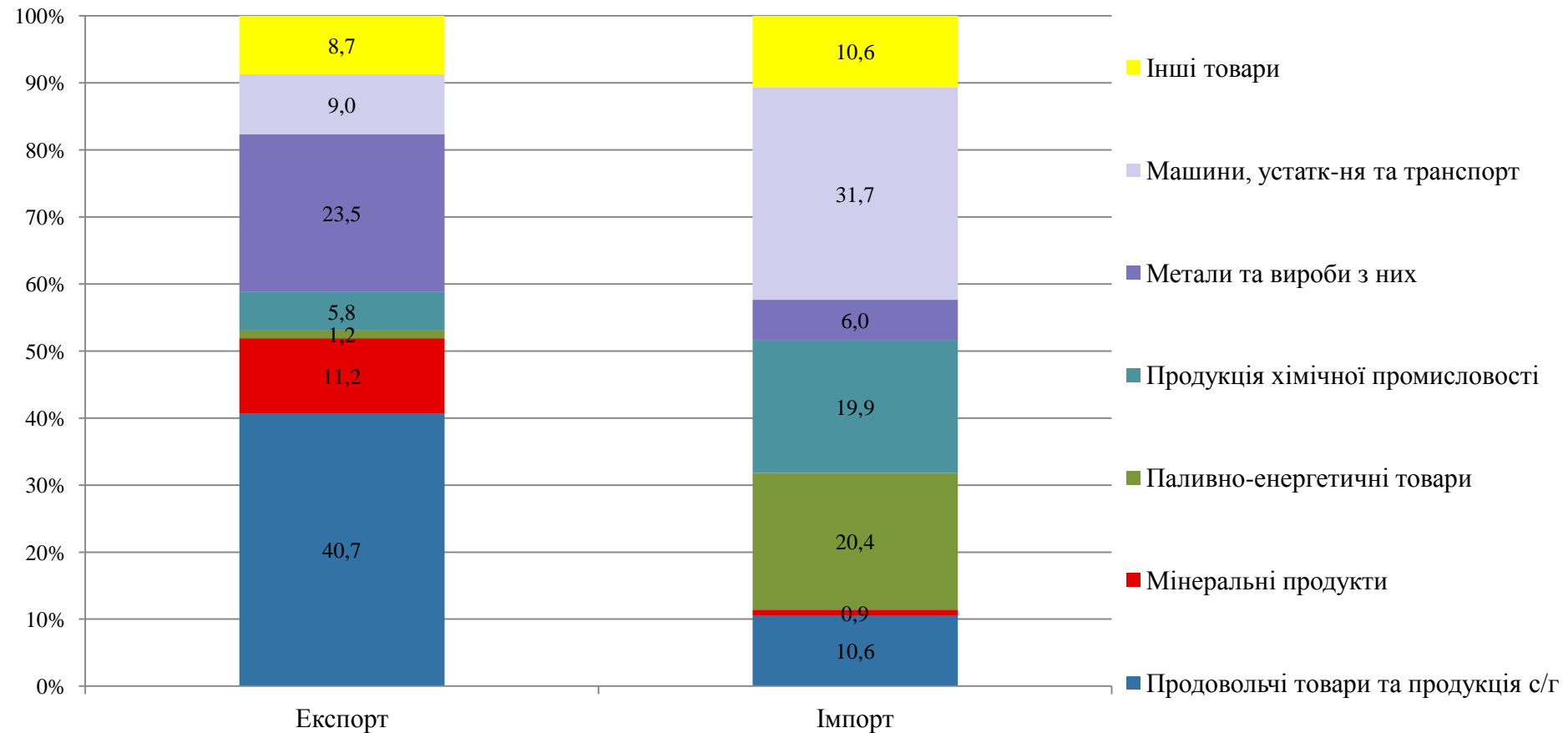
Зміна світових цін на окремі товари у 2021 р., у % до відповідного кварталу попереднього року

Прогноз індексів світових цін на окремі товари

Товарна структура зовнішньої торгівлі України у 2021 р., %

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами України у 2021 р., %

